

І. І. Харченко

Сумський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-АГРАРНИКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»

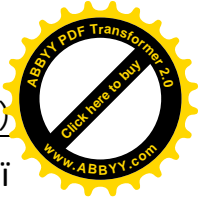
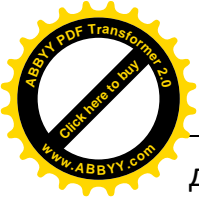
У статті розглянуто проблеми формування професійно-термінологічної компетентності (ПТК) студентів вищих аграрних навчальних закладів під час вивчення курсу «Українська мова за професійним спрямуванням»; досліджено структуру ПТК, обґрунтовано методологічні підходи до формування ПТК; розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення професійно-термінологічної підготовки майбутніх фахівців-аграрників.

Ключові слова: термін, професійно-термінологічна компетентність, принципи навчання, педагогічні умови, структура.

Постановка проблеми. Реалізація стратегічних напрямів аграрної політики, спрямованих на глибоке реформування сільського господарства, значною мірою залежить від рівня підготовки фахівців, що працюють в агропромисловому виробництві, і зумовлює необхідність нового підходу до кадрового забезпечення. Одним із шляхів оновлення змісту аграрної освіти та узгодження його із сучасними потребами інтеграції до європейського та світового освітніх просторів є орієнтація навчальних програм – стандартів на набуття ключових компетентностей та на створення ефективних механізмів їх досягнення, що включають і мовленнєвий аспект.

Професійне мовлення спеціаліста будь-якої галузі пов'язане з його особистим, індивідуальним словником, що відображає біологічні, соціальні, психологічні і фахові характеристики конкретної особистості і складається з лексико-фразеологічного ядра (загальноновживаної лексики), професійної лексики та фразеології і слів та словосполучень, пов'язаних з інтересами індивіда. Майстерне володіння термінологічною лексикою свідчить про глибоке розуміння професійних понять і явищ, є показником культури фахового мовлення, запорукою успіху спеціаліста на сучасному ринку праці і забезпечення його конкурентоспроможності [2;11].

З огляду на значний обсяг наукової та професійної термінології, яку мають засвоїти майбутні фахівці-аграрники; невелику кількість годин, відведених на опанування професійної лексики; розпорошеність термінологічних знань за дисциплінами як природничо-гуманітарного, так і блоку фахових та спеціальних дисциплін; недостатню методичну базу, постає питання про опрацювання і поширення результатів відповідних

досліджень і досвіду з цього напрямку в навчальних закладах, об'єктивної оцінки пропонованих технологій навчання і вивчення можливих шляхів удосконалення якості термінологічної підготовки студентів.

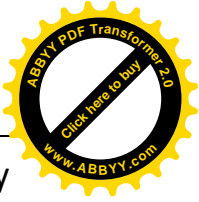
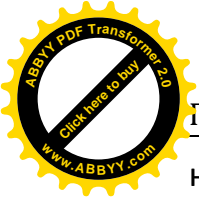
Аналіз актуальних досліджень. Важливий внесок у розробку питань формування термінологічної лексики зробили Л. Бобова, З. Гирич, Н. Голуб, Л. Кожуховська, Т. Коршун, Т. Левченко, Л. Попова, Т. Потоцька та ін. Проблеми змісту, методів та форм навчання і виховання майбутніх фахівців відображені у працях Є. Кулика, В. Манька, С. Сисоєвої, Н. Тверезовської та ін. Збагачення мовлення майбутніх фахівців професійно-орієнтованою лексикою досліджували Б. Глухов, Є. Копіца, Л. Прокопенко. Методичні засади роботи із засвоєння термінів – М. Баранов, О. Горошкіна, Т. Донченко, С. Караман, І. Кучеренко, А. Нікітіна, М. Пентилюк та ін. Як надзвичайно актуальні проблеми підготовки фахівців для аграрної сфери з проєкцією на їх професійно-комунікативну діяльність розглядають Л. Барановська, Г. Берегова, В. Вікторова, А. Дьомін, К. Короткова, Н. Костиця, В. Кручек.

Здійснені дослідження свідчать про наявність значних відмінностей у підходах до теоретичних засад формування професійно-термінологічної компетентності. Крім того, слід констатувати відсутність системних педагогічних досліджень, що гальмує розробку і впровадження в навчально-виховний процес нових педагогічних технологій.

Мета статті – висвітлити проблеми формування ПТК студентів вищих аграрних навчальних закладів під час вивчення курсу «Українська мова за професійним спрямуванням»: дослідити структуру ПТК, виявити та обґрунтувати методологічні підходи до формування ПТК, розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення професійно-термінологічної підготовки майбутніх фахівців-аграрників.

Виклад основного матеріалу. Теоретичний аналіз різних підходів до розуміння сутності ПТК дав можливість зробити висновок про те, що змістове наповнення терміна «професійно-термінологічна компетентність» потребує уточнення і деталізації.

Під поняттям професійно-термінологічної компетентності (ПТК) розуміють здатність фахівця відповідати вимогам професії (на рівні еталонних норм) та демонструвати належні особисті якості в ситуаціях професійного спілкування, мобілізуючи для цього знання фахової термінології, уміння і навички використовувати з точністю і лінгвістичною правильністю терміни в усному і писемному професійному мовленні, ґрунтуючись на власній внутрішній мотивації та досвіді, усвідомлюючи

необхідність самовдосконалення та саморозвитку [3; 166]. Таку компетентність набувають упродовж життя.

Відзначимо, що ПТК – багатогранна та всеосяжна характеристика особистості. Тому її дуже важко лаконічно визначити та чітко розділити межі структурних компонентів, оскільки часто вони є прозорими та умовними. Однак слід констатувати, що поділ ПТК на компоненти є необхідним, хоча й умовним, оскільки в життєдіяльності конкретної особистості окремі компоненти ПТК існують в єдності та взаємопроникненні.

На основі узагальнення літературних джерел з проблеми дослідження ми виокремили у структурі ПТК такі компоненти-компетенції, як: інформаційна компетенція, комунікативна компетенція, прагматична компетенція, мовленнєва та лінгвістична компетенції.

Інформаційна компетенція – здатність до пошуку необхідної фахової інформації, ефективного застосування інформаційних технологій та відповідних програмних продуктів.

Комунікативна компетенція передбачає знання ділового етикету та основ конфліктології, уміння будувати стосунки з іншими людьми, виступати перед аудиторією, толерантність до існування інших поглядів, ефективну групову взаємодію, визнання себе як частини соціальної групи, громадську активність, позитивну установку до себе та інших.

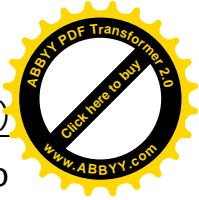
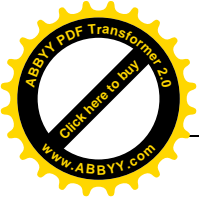
Прагматична компетенція демонструє вміння вживати професійні терміни відповідно до комунікативних намірів мовця та ситуативних умов мовлення.

Лінгвістична (мовна) компетенція – включає знання орфоепічних, орфографічних, лексичних, словотворчих, граматичних та стилістичних норм; знання понятійного категоріального апарату науки про мову, основних мовних законів та правил.

Мовленнєва компетенція реалізується під час аудіювання, говоріння, читання, письма.

Виділені компетенції, які формують ПТК майбутнього аграрника, – це ті цілі, яких необхідно досягти у процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Формування професійно-термінологічної компетентності передбачає: оволодіння понятійно-термінологічною підсистемою фахових дисциплін; професійно-термінологічну грамотність в усному і писемному мовленні; уміння вести бесіду, переконувати, доводити, захоплювати ідеями, задумами, тобто вирішувати комунікативні завдання в ситуаціях професійного спілкування.

Теоретичний аналіз проблеми дозволяє стверджувати, що термінологічні знання повинні формуватися на загальнодидактичних принципах (науковості, свідомому засвоєнні знань, систематичності й послідовності навчання, індивідуальному підходу до студентів та ін.) і конкретизуватися специфічними принципами навчання (міждисциплінарності, орієнтації на майбутню професійну діяльність).

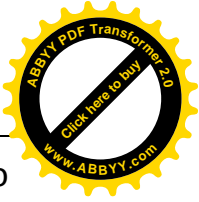
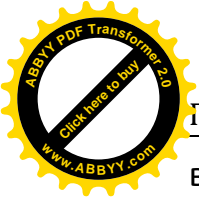
Принцип науковості передбачає збагачення словникового запасу студентів термінологічною лексикою, пов'язаною з науковим стилем мовлення і термінотворенням. Науковість навчання полягає в засвоєнні студентами адекватного змісту кожного терміна і смислового розрізнення, правильного наукового їх пояснення й оволодіння прийомами термінотворення.

Принцип систематичності й послідовності навчання зумовлений логікою науки та особливостями пізнавальної діяльності студентів. Важливо, щоб професійні терміни засвоювалися студентами не ізольовано одне від одного, а певними комплексами. Це має бути враховано в текстах вправ, у яких потрібно подавати матеріал на основі смислових, лексико-граматичних, словотвірних, стилістичних особливостей.

Принцип орієнтації на майбутню професійну діяльність передбачає оволодіння знаннями, уміннями і навичками, необхідними майбутньому фахівцю вже з перших занять. Цей принцип виявляється в тому, що вивчення термінологічної лексики зумовлено життєвою потребою, намаганням постійно вдосконалювати мовлення студентів, збагачення їх словникового запасу залежно від профілю підготовки студентів [4, 17].

Для формування професійно-термінологічної компетентності студентів необхідно не тільки створення сприятливих психолого-педагогічних умов, а й відповідна організація навчального процесу. Так, провідними організаційно-методичними факторами є: сформованість професійної педагогічної компетентності викладача, відбір і структурування змісту навчального матеріалу відповідно до пізнавальних можливостей студентів.

Оволодіння основами будь-якої професії розпочинається із системи загальних і професійних знань, тобто опанування фахівцем професійного мовлення – галузевої фразеології та термінології, що допоможе під час навчання у ВНЗ I–II рівнів акредитації, а також у подальшій професійній діяльності, що вимагає застосування у виробничій сфері української мови. Для вільного володіння усною та писемною формами професійного спілкування студенти повинні мати значний активний лексичний запас фахової термінології, бо мовленнєва специфіка цього стилю спілкування

визначається насамперед великою кількістю термінів, що активно обслуговують сферу професійно-виробничої діяльності.

Продуктивність засвоєння термінів та їх активне використання в усному та писемному українському фаховому мовленні багато в чому залежить від відповідної системи підготовчих вправ, послідовно спрямованих як на переклад та вдумливе засвоєння термінології, так і на активізацію вмінь говоріння та слухання, необхідних для застосування цієї термінології в конкретних робочих ситуаціях.

Ефективним є поєднання вправ як репродуктивного характеру, що виконують ознайомлюючу функцію, так і творчих, що сприяють активному самостійному використанню термінологічної лексики відповідно до виробничої ситуації.

Серед великої кількості репродуктивних вправ ефективним є використання таких:

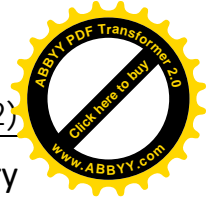
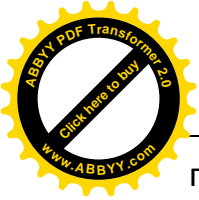
- дати усно тлумачення фаховим термінам українською мовою;
- підібрати терміни до запропонованих визначень;
- скласти термінологічний словник до тексту з фахового підручника, давши пояснення термінам;
- переказати матеріал попередньої лекції, звертаючи увагу на вимову та вживання фахової термінології.

Вправи творчого спрямування повинні бути складнішими і передбачати більшу самостійність студента під час їх виконання, наприклад:

- за допомогою словника підберіть до термінів синоніми, складіть з них пари, введіть терміни-синоніми в речення, урахувавши відтінки їх значень;
- за допомогою словника підберіть до термінів антоніми, складіть із ними речення;
- складіть усне висловлювання фахового спрямування, використовуючи професійну термінологію;
- складіть діалог виробничої тематики, насичений вашою фаховою термінологією;
- прочитайте текст, виправте терміни, що вжиті з невласливим для них значенням.

Доцільним є також застосування вправ порівняльно-зіставного типу, що допомагають студентам відчутти специфіку вивчених понять, ілюструють особливості нормативного фахового мовлення порівняно з розмовно-побутовим; та вправ на переклад.

Вправи цих типів дозволяють проаналізувати особливості вивчених понять на фонетико-орфоепічному, лексико-граматичному та стилістичному рівнях. Крім того, збагачуючи лексичний запас студентів-нефілологів

професійно-науковою термінологією, ми одночасно маємо змогу підвищувати культуру мовлення майбутніх фахівців, звертаючи увагу на:

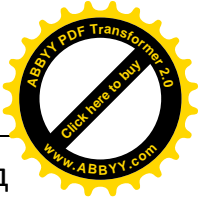
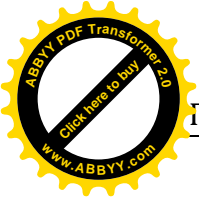
- особливості вимови та правопису того самого терміна в російській та українській мовах;
- доречність використання термінів та професіоналізмів у різних мовних ситуаціях;
- нюанси вживання термінів-синонімів (дублетів – власне українського слова та інтернаціоналізму) у фахових текстах;
- особливості перекладу стійких термінологічних сполук, що не мають точних українських відповідників російським варіантам та ін.

Застосування таких видів роботи допоможе студентам уникати сліпого калькування під час перекладу фахової літератури та написання текстів професійного спрямування, орієнтує на вживання нормативних форм термінолексем та фахових фразеологічних терміносполучень, дає можливість знаходити складні перехресні відношення в найбільш близьких мовах.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, актуальність досліджуваної проблеми зумовлена важливістю формування ПТК у майбутніх фахівців-аграрників, які можуть забезпечити докорінні зміни в розвитку агропромислового комплексу, бути конкурентоспроможними на сучасному ринку праці; необхідністю формування в новій генерації спеціалістів системи професійних особистісних якостей та знань.

Удосконалення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах аграрної освіти дає бажані результати тоді, коли проводиться в системі. Але системний підхід означає неоднозначність зміни всіх і всього, а вироблення науковцями реальної послідовності заходів щодо поступового скерування освіти в бажаному напрямку без катаклізмів і надмірних прискорень. Іншими словами, у системі вдосконалення навчально-виховного процесу мають бути охоплені всі його численні ланки, але кожна з них, відображаючи загальні закономірності, водночас має свою, притаманну лише їй, специфіку.

Формування професійно-термінологічної компетентності студентів вищих аграрних закладів освіти визначається як система, функціонування якої зумовлюється багатьма чинниками (психолого-педагогічними факторами, умовами та принципами навчання). Для її формування необхідна відповідна організація навчального процесу та створення сприятливих психолого-педагогічних умов.

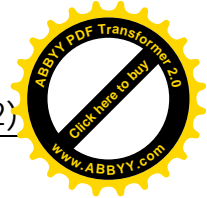
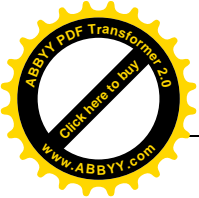

Самому викладачеві-мовнику не під силу організувати роботу над вивченням фахової термінології як системи, що слугує основою для опанування майбутньої професії, знайти інформативні тексти за фахом, із великої кількості термінів відібрати найбільш уживані в певній сфері виробництва. Отже, перспективи виходу з цієї ситуації ми вбачаємо в тісній співпраці викладачів української мови (за професійним спрямуванням) із викладачами профілюючих фахових дисциплін, у створенні інтегрованих методичних посібників з української мови, наповнених текстами, що несуть базові знання для майбутніх спеціалістів, насичених найуживанішою фаховою термінологією, у створенні перекладних словників-мінімумів фахових термінів та професійних сполук, які б описували фахову термінологію в терміносистеми, тобто з урахуванням усіх родо-видових та логіко-понятійних зв'язків. Бажаним було б викладання і самих професійно зорієнтованих дисциплін державною мовою, збільшення кількості україномовних підручників та галузевих перекладних і тлумачних словників. Лише зацікавивши студентів їх майбутньою спеціальністю, ми зможемо отримати національно свідомих, мовленнєво компетентних фахівців, що зможуть досягти особистісного й професійного самовизначення та домогтися самореалізації.

Подальшими напрямками дослідження є висвітлення особливостей формування ПТК фахівців певного напрямку та спеціальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова И. Формирования аналитической компетентности студентов инженерных факультетов вузов аграрного профиля на основе информационных технологий / И. Абрамова // Проблемы и перспективы развития образования в России : сб. материалов меж вуз. заочной науч.-практ. конф. – Сургут, 2006. – С. 59–62.
2. Бородіна Н. Наукові засади професійного засвоєння лінгводидактичної термінології студентами філологічних факультетів : автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук : спец. 13.00.02. / Н. Бородіна. – Херсон, 2007. – С. 1–16.
3. Вікторова Л. Методологічні аспекти формування професійно-термінологічної компетентності студентів-аграрників / Л. Вікторова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія. – Ялта : РВВ КГУ, 2007. – Вип. 14, ч. 2. – С. 164–171.
4. Дьомін А. Теоретичні і методичні основи формування вмінь та навичок професійної термінології / А. Дьомін, П. Лузан, О. Дьомін // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. – №3. – С. 51–62.
5. Короткова Г. Модель формування професійно- культурної компетентності студента аграрного вуза / Г. Короткова // Вопросы современной науки и практики. Университет им. В. И. Вернадского. – Тамбов, 2007. – Вып. 3(9) – С. 41–48.
6. Лузан П. Активізація навчання студентів / П. Лузан – К. : Наукметодцентр агроосвіти, 1999. – 216 с.
7. Лузан П. Методи і форми організації навчання у вищій аграрній школі / П. Лузан. – К. : Аграрна освіта, 2003. – 224с.

РЕЗЮМЕ

И. И. Харченко. Формирование профессионально-терминологической компетентности студентов-аграрников во время изучения курса «Украинский язык по профессиональному направлению».

В статье рассмотрена проблема формирования профессионально-терминологической компетентности (ПТК) студентов высших аграрных учебных заведений во время изучения курса «Украинский язык по профессиональному направлению»; исследована структура ПТК, обоснованы методологические подходы к формированию ПТК; разработаны практические рекомендации для совершенствования профессионально-терминологической подготовки будущих специалистов-аграриев.

Ключевые слова: термин, профессионально-терминологическая компетентность, принципы обучения, педагогические условия, структура.

SUMMARY

I. Kharchenko. Forming of professionally-terminology competence of the students of the higher agricultural establishments of during the studying of course «Ukrainian after professional direction».

The problem of forming professionally-terminology competence of students of the higher educational establishments of agrarian type is examined in the article the basic stages and methodological approaches. The leading organizationally methodical terms of its forming and principles of studies are selected. The practical recommendations are created for perfection professionally of terminology preparation of future specialists-squirearchies.

Key words: term, professionally-terminology competence, principles of studies, pedagogical terms, structure.

УДК 378

П. Д. Червоний

Харківський національний
університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У КУРСОВИХ ОФІЦЕРІВ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ З КУРСАНТАМИ

У статті досліджено формування у курсових офіцерів комунікативних умінь розв'язувати конфліктні ситуації в курсантському колективі. Особистісні якості курсових офіцерів впливають на виховну роботу з курсантами безпосередньо через спілкування. Запропоновано формувати у курсових офіцерів готовність до виховної роботи з курсантами шляхом підвищення комунікативної компетентності за допомогою спецкурсу.

Ключові слова: комунікативні вміння, індивідуальні якості, виховна робота, конфліктологічна компетентність, готовність.

Постановка проблеми. Психолого-педагогічна підготовка курсових офіцерів до виховної роботи з курсантами формує у них готовність до виховної роботи. Критерій успішної підготовки керівництва навчальних курсів у сфері виховної діяльності – це вміння формувати